

Deficit ili negativna štednja

Svaki dohodak, bez obzira da li se radi o obitelji, tvrtki ili državi, se dijeli na potrošnju i štednju. To je princip. Međutim, ukoliko obitelj, tvrtka ili država troši više od raspoloživog dohotka tada je potrošnja veća od dohotka i imamo negativnu štednju koju nazivamo deficitom ili gubitkom.

Keynesijanci smatraju, iako to istraživanja ne potvrđuju, da porast dohotka povećava udio štednje (marginalna sklonost štednji) u odnosu na potrošnju. Rizik, temeljem neizvjesnosti, kojem je svaki subjekt izložen zahtjeva njegovo pokriće. Kako rizik nije uvijek u svezi s visinom dohotka to slijedi pravilo: što je niži dohodak to je potrebna veća rezerva (štednja) da bi se isti pokrio. Npr. bolest iziskuje određene troškove bez obzira da li se radi o oboljenju bogate ili siromašne osobe.

Formalno kazano dohodak se dijeli na:

$$Y = C + S$$

pri čemu je:

Y – dohodak odnosnog sektora

C – potrošnja odnosnog sektora

S – štednja odnosnog sektora

ukoliko nema štednje tada je $S = 0$ pa naš izraz glasi:

$$Y = C$$

odnosno ukoliko postoji negativna štednja imamo:

$$Y - S = C$$

Zamjenimo li negativnu štednju i istu definiramo kao kredit (L) tada naša relacija glasi:

$$Y + L = C.$$

Iz relacija je lako zaključiti da potrošnja može biti jednaka dohotku ili čak veća od dohotka. U prvom slučaju štednja je jednaka nuli; u drugom imamo negativnu štednju. Ukoliko imamo negativnu štednju mi zapravo imamo dug koji ćemo – očekujemo - podmiriti u narednom razdoblju. Iz tako definiranog odnosa razumljiva je i jedna od definicije kamate koja kaže da je kamata naknada za odgođenu potrošnju. Mi se odričemo potrošnje danas da bi mogli trošiti sutra i za svoje odricanje dobijemo naknadu u obliku kamate. Suprotan je slučaj kad danas trošimo više nego što nam iznosi naš dohodak. Tada moramo platiti naknadu – vjerovniku, onom koji štedi - kako bi umjesto potrošnje sutra trošili danas.

Ako trošimo iz mjeseca u mjesec više nego što privređujemo naše će se obveze povećavati za iznos negativne štednje uvećane za inos prispjele a neplaćene kamate. To je princip koji vrijedi za svaki sektor bez obzira da li se radi o obitelji, tvrtki ili državi. Zaključujemo da je kumulativ deficita zapravo dug koji dužnik ima prema vjerovnicima.

Pretpostavimo li da zamišljena zemlja ima uravnoteženu platnu bilancu to jest da ukupni izvoz/prava prema inozemstvu iznosi upravo toliko koliki je uvoz/obveze prema inozemstvu jasno je da deficiti jednog sektora moraju biti pokriveni deficitom nekog drugog sektora. Ukoliko postoji na nivou zemlje višak štednje – neutrošeni dio dohotka – zemlja će se nalaziti u recesiji. Ukoliko je, međutim, potražnja veća od ponude – troši se više od rasposloživog dohotka – tada će se pokrenuti inflacijska spirala jer će veća potražnja u uvjetima fiksne ponude rezultirati rastom cijena.

Sada napuštamo naš slučaj ravnotežnog odnosa s inozemstvom. Ukoliko postoji višak ponude u odnosu na potražnju ili, što je isto, postoji višak štednje tada će odnosna zemlja izvesti dio dobara i usluga kako bi se proizvedeno i realiziralo. Prema tome, ukoliko više izvozimo nego što uvozimo mi to možemo jedino ukoliko imamo štednju (neutrošen dio dohotka) na nivou zemlje. Ukoliko postoji negativna štednja moramo uvoziti više nego što izvozimo kao što je to slučaj u Hrvatskoj. Prema tome, nije deficit platne bilance lako rješiv problem. Pored svih poznatih razloga temeljni se razlog nalazi u činjenici da u Hrvatskoj nema štednje, odnosno da je ona negativna. Prema tome, da se riješimo deficita mora postojati višak štednje i da tek tada postoji mogućnost većeg izvoza od uvoza odnosno većih potraživanja u odnosu na obveze prema inozemstvu što rezultira suficitom i smanjenjem inozemnog duga korigiranog za plaćene kamate inozemnim vjerovnicima.

Država – slučaj Hrvatske - kao sektor generira deficite što znači da je proračun neuravnotežen ili, što je isto, prihodi nisu dostatni da pokriju rashode. Kumulativ deficita predstavlja javni dug . U Hrvatskoj ovom valja pridodati i prodaju prije društvenog, sada državnog vlasništva kojim država ostvaruje svoje neporezne prihode .

Prema tome, bez obzira o kojem se sektoru radi prodaja imovine znači «oživljavanje» prijašnjih ušteda transformiranih u imovinu (potpuno je nebitno da li se radi o fizičkoj ili financijskoj imovini) i povećanje raspoložive likvidnosti kako bi se podmirili obeze ili zadovoljile potrebe.

Deficit platne bilance, prema tome, predstavlja iznos negativne štednje na nivou zemlje. Pri tome nije važno koji od sektora ostvaruje negativnu štednju, bitno je identificirati da u uvjetima negativne štednje zemlja raspolaže sa resursima koji su veći od domaćeg društvenog proizvoda za iznos negativne štednje. Prema tome, ako Hrvatska proizvede 32 milijarde eura roba i usluga i ako uveze više nego što izveze, po svim osnovama, za dodatnih 2,5 milijardi eura znači da Hrvatska raspolaze sa 34,5 milijardi eura. Tako se stvara učinak «droge» jer sektori podmiruju potrebe u iznosu od 34,5 milijarde eura iako proizvode samo 32 milijarde eura. Jasno je samo po sebi da se time anticipira budući dohodak za koje valja, dok se ne vrati dug, plaćati kamate.

Hrvatska država značajno participira u deficitu platne bilance s inozemstvom. Ona to čini izravno kao i svaki drugi sektor. Međutim to nije sve. Država u uvjetima potrošnog poreznog

sustava ubire poreze temeljem deficita robne razmjene. Pa ako je deficit robne razmjene s inozemstvom, recimo 10 milijardi dolara (ove godine će biti i veći – sic!) tada će država samo po osnovu poreza na dodanu vrijednost ubrati 2,2 milijarde dolara što je gotovo 10% ukupnih rashoda. Prema tome, država je izravno «zainteresirana» za deficit trgovačke bilance o čemu sam u više navrata pisao u časopisu Ekonomija/Economics. Ovom valja pridodati i iznos trošarina. Prihvaćajući neoliberalistički koncept otvorene zemlje značaj carina pada iz godine u godinu.

Prema tome, nije čudno da ekonomisti «spajaju» deficit platne bilance i deficit proračuna nazivajući ga problemom dvostrukog deficita. Postoji velik broj slučajeva gdje oba deficita funkcioniraju istovremeno. SAD su najpoznatiji i najznačajniji primjer. Međutim, može postojati suficit platne bilance i proračunski deficit. U tom slučaju očito se radi o neizravnoj podršci države izvoznoj orijentaciji tako da država putem financijskog tržišta namiruje nedovoljne poreze kako bi pokrila rashode. Ipak ostaje činjenica da je za iznos proračunskog deficita manji platnobilančni suficit. Slučaj platnobilančnog deficita i proračunskog suficita vrlo je rijedak i mogući je jedino tada ukoliko je izuzetno velika porezna presija, s jedne strane, i, s druge strane, u primjeni je potrošni porezni sustav. U tom slučaju ekonomsku politiku bi nazvali antikonjunktornom. Ove se mjere provode kada se je privredna aktivnost «pregrijala».

Prema tome, kada je riječ o deficitu tada u prvom redu moramo imati u vidu da se radi o negativnoj štednji kao što pozitivna štednja rezultira suficitom. Ovo važi za svaki sektor. Eliminacija deficita platne bilance znači ili povećanje privredne aktivnosti ili smanjenje domaće potrošnje ili kombinacija jednog i drugog. Isto važi i za proračunski deficit. Međutim, kako su rashodi neelastični to je vrlo teško, u kratkom vremenu, smanjiti rashode. Rješenje je povećanje javnih prihoda. Prodaja državne imovine – slučaj Hrvatske – kako bi se pokrili rashodi rezultira smanjenjem nacionalnog bogatstva i ukoliko se tako ostvareni prihodi usmjere u tekuću potrošnju, možemo reći, da problem nije riješen već je samo odgođen i prebačen na buduće generacije.

Država se može zaduživati u zemlji i inozemstvu kako bi pokrila svoj deficit. Ovim nije rečeno ništa. Međutim, ako razmotrimo učinke zaduživanja u zemlji odnosno u inozemstvu i ako ih kompariramo - problemi koji slijede iz preferencije jednog u odnosu na drugi dug vrlo su značajni kako kratkororočno odnosno (možda i više) dugoročno.

Samo da podsjetim svi su aplaudirali zaduživanju u inozemstvu, tvrdom tečaju kune. Nitko se nije zabrinjavao zbog dramatičnog smanjivanja pokrivenosti uvoza izvozom. Danas smo tu gdje jesmo. Sutra će nam se jasno reći da se proračun mora smanjiti primjereno poreznom kapacitetu zemlje i da se u tom smislu dodatno smanje prava građana. To je zapravo sadržaj i finale ove priče.

Deficit trgovačke/platne bilance i deficit proračuna pokazuje da su stvari dramatične. Bilo bi normalno za očekivati da deficit odnosa s inozemstvom stvara suficite u proračunu. Međutim, kada deficit odnosa s inozemstvom nije dostatan da pokrije deficit proračuna tada je problem, kao što rekoh, dramatičan, a rješava se prodajom «obiteljskog srebra».

Deficit ili negativna štednja

Autor Guste Santini

Utorak, 30 Siječanj 2007 13:48
